

Ана Кут

Идеја „Грантованог основног прихода“ (или укради Марку да би дао Јанку)

Када нека идеја покрене народну машту, стручњаци и политичари тешко могу да јој одоле. Није важно што нема доказа да она ваља. Нема везе ако њена детаљнија анализа указује да би њена примена била контрапродуктивна или сасвим немогућа. Њеним промотерима је важно да она рађа нову енергију и доноси гласове на иборима. Један пример је „Брегзит“, други Трампов „Мексички зид“, а ту би се могла уврстити и идеја „Гарантованог основног прихода“ (ГОП) – **идеја да сваки грађанин недељно или месечно, без обзира да ли ради или не, од државе добија одређену суму новца.**

Подршка милијардера

Отпор ГОП-у је све јачи, мада су широм света све јачи и захтеви да се он примени - на државном или бар општинском нивоу. Алармантна је чињеница да јавност још није спремна да саслуша његове критичаре, али и то да му подршка стиже како од десних, тако и од левих екстремиста. Изгледа да се ради о идеји чије је време дошло не зато што је она добра или применљива, већ зато што једноставно задовољава одређене потребе тренутка. Идеја ГОП јача паралелно са јачањем деснице и повлачењем социјалних покрета, али **не као алтернатива либерализму, него као облик потпуне капитулације пред капитализмом.**

Мора се претпоставити да би ГОП престављао врло мали износ. Највеликодушнији пројекат који је досада осмишљен свео га је на **суму која је испод линије сиромаштва.** То значи да би његовим примаоцима који не раде било неопходно исплаћивати додатке, чиме би се поништила вредност аргумента да се тако поједностављује систем социјалне сигурности и примаоци ослобађају љаге због сталног „мољакања“.

У суштини, ГОП нуди само мало повишење минимума који захтева додатке. Чак и у таквим условима неопходно би било масовно повећање пореза како би се он исплаћивао. Укратко речено, све би се свело на то да би „сума која се може добити била неодговарајућа, а она која би била одговарајућа не би се могла добити“! Зашто би се, онда, градила моћна

пореска машинерија која би вукла мала кола? **Чији се интереси овде потурају?**

Празна обећања

У случају ГОП ради се о индивидуалистичкој, монетарној интервенцији која потпокрепа друштвену солдарност, а није у стању да уклони дубинске корене сиромаштва, незапослености и неједнакости. То су проблеми које могу решити само људи окупљени у заједницу која омогућава колективну контролу над националним економским развојем, колективним преговарањем и одлукама које се тичу државних улагања у индустрију и инфраструктуру. Држава која грађанима као појединцима исплаћује мале новчане износе ту не може много помоћи. Има, додуше, и левичара који подржавају ГОП тврдећи да он јача рад у односу на капитал јер ослобађа статуса „робе“ и слаби принудне аспекте послова за које се добија плата. Али, у чему је ти зачкољица? У томе да до поменутог може доћи само ако је ГОП довољно велики да омогућава нормалан живот. То, међутим, (како смо навели) није могуће. А ако ГОП није толики да омогућава одбијање одређеног плаћеног посла, само ће довести до даљег урушавања плата и умножавања неквалитетних радних места (која се у крајњем исходу не могу одбити).

Опроштај од „државе благостања“

Идеја давања новца појединцима добро иде уз неолиберални принцип да су услуге боље ако иду преко тржишта на коме свако може да бира. И заиста, у земљама где су урађени пилот-пројекти, а где јавне службе нису биле бесплатне, ГОП је често био коришћен за плаћање здравствених и образовних услуга. Једна од наопаснијих страна овог „радикалног“ пројекта је могућност демонтирања „државе благостања“ – било подршком идеологији која на прво место ставља приватизацију и монетаризацију, било исисавањем огромних средстава из државне касе и њиховим преливањем у приватне џепове.

Чињеница је, међутим, да грађани који користе колективне јавне услуге доступне свима, за новац уложен у јавне фондове добијају много више него када услуге плаћају директно из свог џепа. Већа је вероватноћа и да ће систем јавних услуга обезбедити приступ свима, да ће сви бити једнако третирани и да ће подстицати солидарност. Тај систем обезбеђује у ствари

велики додатак на плату и представља важно средство прерасподеле. Тамо где он постоји запослени у ствари добијају додатну „социјалну плату“ која представља основну плату увећану за различите додатке (дечији, за случај болести или незапослености и др.) и бесплатне услуге јавних служби (здравство, образовање и сл.) финансиране из доприноса и пореза. Њу је могуће исплаћивати тамо где су извори државних средстава заштићени, а то сасвим може ићи уз повећање конкурентности на међународном тржишту. Доказано је да „социјална плата“ може смањити неједнакост у примањима на нивоу земље до 20%.

Асистенција „од колевке до гроба“

Идеја „основних услуга за све“ (ОУС), коју су представили економисти лондонског Института за глобални просперитет, **много је уверљивија од идеје ГОП-а. Ту је циљ да се свима обезбеде јавне услуге,** и то не само здравствене и образовне, него и услуге превоза, информисања, становања и исхране, које су - ако желимо да сви живе живот „пуним плућима“ и учествују у модерној, развијеној привреди - такође неопходне. Истраживања Института су показала да се приступ свих јавним услугама може финансирати уз релативно мала прилагођавања пореског система; да се тако боље задовољавају потребе оних са најнижим приходима; и да се **добија више него када се исте услуге плаћају директно новцем добијеним на руке кроз прерасподелу средстава. У привреду се онда могу „упумпавати“ додатна средства која ће стимулисати нове активности и увећавати „колач“ који ће се после делити.**

Многе присталице ГОП-а са левице слажу се око потребе одбране јавних служби, али не обраћају пажњу на питање како се оне могу ојачати и побољшати – не примећују да им прети опасност да „желећи да плате Марку, пљачкају Јанка“.

Варљива једноставност

Постоје алтернативе које би много више помогле у решавању проблема сиромаштва и неједнакости, и који су филозофски, економски и политички много боље утемељене. Тако би, на пример, **кампања за увођење ГОП требало да буде праћена захтевима за већим дечијим додатком и системом „временског кредита“ за оне који негују неког свог (ради се о**

„банкама времена“ где се време проведено у бризи око других улази у пензијски стаж или утиче на смањење трошкова за сопствену негу у старости. Треба се енергично борити за очување система основних јавних услуга, који је мерама штедње озбиљно угрожен – а сервира нам се наизглед једноставна идеја ГОП-а која пажњу јавности одвлачи у другом, погрешном правцу.

Ако би некако и био уведен и заживео, ГОП не би ни најмање допринео јачању радничког утицаја у процесу колективног преговарања, у коме они имају прилику да се боре за већа примања и боље услове рада. Нити би послодавце охрабрио да плаћају пристојније плате или смањују јаз између најбоље и најгоре плаћених у предузећу. И коначно, уопште не би променио однос снага између рада и капитала.

Приход који би стизао аутоматски и не би зависио од радног доприноса не би уклонио сиромаштво или несигурност, већ би представљао удар на традиционални социјал-демократски принцип „доступности јавних служби свима, у складу са потребама“, који је постао стварност тек после деценија тешких борби. Његово увођење не би изазвало ни најмањи поремећај у савременом капитализму.

Није стога никакво чудо да је тако **популаран међу тајкунима** из дигиталног царства у калифорнијској Силиконској долини: у свету где је главни слоган „аутоматизација“ **они знају да је за задовољење њихових интереса најважније да грађани буду кротки – неспособни да их притерују уза зид, а опет са довољно новца за наставак куповина.**

Може ли ишта бити више у њиховом у интересу од власти спремне да државним парама обезбеђује низак ниво плата и стабилну понуду несигурних послова?